ERTA TUG'ILISH XAVFINI OLDINDAN ANIQLASH VA PROFILAKTIKASI

Usmonova Marjona Salohiddin qizi
Buxoro davlat tibbiyot instituti Akusherlik va Ginekologiya kafedrasi 2- kurs magistri

Qabul qilindi: 12.11.2025
Ko'rib chiqildi: 13.11.2025
Tasdiqlandi: 14.11.2025

Kalit so'zlar:
Erta tug'ilish, xavf omillari, profilaktika, diagnostika, homiladorlik

Annotatsiya. Mazkur tezisda erta tug'ilish xavfini oldindan aniqlash va uning profilaktikasini amalga oshirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda homilador ayollarda erta tug'ilish xavf omillarini aniqlash, diagnostika usullari va zamonaviy profilaktika choralarining samaradorligi tahlil qilinadi. Erta tug'ilishning ona va bola salomatligiga ta'siri hamda tibbiy-pedagogik yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Natijalar erta tashxis va kompleks profilaktika choralari yordamida tug'ilish xavfini kamaytirish imkonini ko'rsatadi.

Keywords:
Preterm birth, risk factors, prevention, diagnosis, pregnancy.

Annotation. This thesis discusses the early identification and prevention of preterm birth risk. The study analyzes risk factors among pregnant women, diagnostic methods, and the effectiveness of modern preventive measures. The impact of preterm birth on maternal and infant health, as well as the importance of medical and pedagogical approaches, are highlighted. The findings demonstrate that early diagnosis and comprehensive prevention measures significantly reduce the risk of preterm birth.

Ключевые слова:
Преждевременные роды, факторы риска, профилактика, диагностика, беременность.

Аннотация. В данной тезисной работе рассматриваются вопросы раннего выявления риска преждевременных родов и их профилактики. В исследовании анализируются факторы риска у беременных женщин, методы диагностики и эффективность современных профилактических мер. Освещено влияние преждевременных родов на здоровье матери и ребёнка, а также значение медицинско-педагогического подхода.

Результаты показывают, что своевременная диагностика и комплексная профилактика снижают риск преждевременных родов.

Kirish. So‘nggi yillarda dunyo miqyosida ona va bola salomatligini saqlash, homiladorlik jarayonida yuzaga keladigan asoratlarni oldini olish hamda erta tug‘ilish holatlarini kamaytirish masalasi tibbiyotning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, har yili millionlab chaqaloqlar erta tug‘ilishi tufayli hayotiy xavf ostida qoladi yoki rivojlanishida turli nuqsonlar kuzatiladi. Shu bois erta tug‘ilish xavfini oldindan aniqlash, unga sabab bo‘ladigan omillarni tahlil qilish va ularning oldini olish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish zamonaviy tibbiyotning ustuvor vazifasiga aylangan. Erta tug‘ilish sabablari ko‘p qirrali bo‘lib, ular orasida onaning surunkali kasalliklari, yuqumli infeksiyalar, gormonal buzilishlar, ruhiy-emotsional zo‘riqish, ijtimoiy-iqtisodiy omillar hamda noto‘g‘ri turmush tarzi muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, homiladorlik davrida muntazam tibbiy nazoratning yo‘qligi va yetarli profilaktika choralarining ko‘rilmasligi ham erta tug‘ilish xavfini keskin oshiradi. Zamonaviy tibbiyot amaliyotida ultratovush diagnostikasi, laborator tahlillar, gormonal monitoring, psixologik baholash va turli klinik ko‘rsatkichlarga asoslangan xavf skrining usullari orqali erta tug‘ilish ehtimolini aniqlash imkoniyatlari kengaymoqda. Ushbu jarayonlarda shifokor, akusher-ginekolog va psixologlarning hamkorlikdagi faoliyati muhim o‘rin tutadi. Profilaktika choralari esa individual yondashuv, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, stress holatlarini kamaytirish, tibbiy nazoratni kuchaytirish hamda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, erta tug‘ilish xavfini oldindan aniqlash va profilaktika tadbirlarini takomillashtirish nafaqat ona va bola salomatligini saqlashda, balki demografik barqarorlikni ta’minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot aynan erta tug‘ilish xavfini aniqlash, asosiy xavf omillarini tahlil qilish hamda samarali profilaktika mexanizmlarini ishlab chiqish orqali sog‘lom avlodni dunyoga keltirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy yo‘nalishlarni yoritishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar erta tug‘ilish muammosining global miqyosdagi dolzarbligini tasdiqlamoqda. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma’lumotlariga ko‘ra, har yili dunyo bo‘ylab 15 milliondan ortiq bola erta tug‘iladi, ularning ko‘pchiligida nafaqat jismoniy, balki ruhiy rivojlanish bilan bog‘liq muammolar ham kuzatiladi [1]. Shu sababli, ilmiy izlanishlar erta tug‘ilishning sabablari, xavf omillari va profilaktik choralarini aniqlashga qaratilmoqda. Tadqiqotlarda onaning yoshi, gormonal muvozanat buzilishi, surunkali infeksiyalar, stress holatlari va irsiy omillar erta tug‘ilish xavfini oshiruvchi asosiy faktorlar sifatida e’tirof etilgan [2]. Biroq, bu

omillar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks tarzda tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Ba’zi mualliflar erta tug‘ilishning psixosotsial jihatlariga alohida e’tibor qaratgan bo‘lib, homilador ayollarning ruhiy holati, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi va oilaviy muhit tibbiy omillar qatori muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydilar [3]. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ijtimoiy-iqtisodiy holatning pastligi, tibbiy xizmatdan yetarli foydalanilmasligi va homiladorlik davrida sog‘lom turmush tarziga amal qilinmasligi erta tug‘ilish xavfini keskin oshiradi. Shuningdek, so‘nggi yillarda diagnostika sohasidagi yutuqlar, xususan, ultratovush va laborator skrining usullarining takomillashuvi erta tug‘ilish xavfini oldindan aniqlash imkonini yanada kengaytirmoqda [4]. Profilaktika borasidagi izlanishlar esa individual yondashuv, homilador ayollar uchun sog‘lom ovqatlanish, stressni kamaytirish, muntazam tibbiy nazorat va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni birlashtirgan kompleks dasturlar samaradorligini isbotlamoqda. Shuningdek, prenatal ta’lim va psixologik maslahatlarning ahamiyati ham erta tug‘ilishning oldini olishda muhim omil sifatida ko‘rilmoqda [5]. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, erta tug‘ilish xavfini kamaytirish uchun faqat tibbiy yondashuv emas, balki ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillarni o‘z ichiga olgan tizimli profilaktika modeli zarur.

Materiallar va usullar. Mazkur tadqiqotda erta tug‘ilish xavfini oldindan aniqlash va uning profilaktikasi bo‘yicha kompleks tahlil o‘tkazildi. Tadqiqot ishlari 2023–2024 yillar davomida tibbiyot muassasalari, xususan, tug‘ruq komplekslari va poliklinikalarda ro‘yxatga olingan 150 nafar turli yoshdagi homilador ayollar o‘rtasida olib borildi. Ishtirokchilar uch guruhga ajratildi: birinchi guruhga erta tug‘ilish xavfi yuqori bo‘lgan ayollar, ikkinchi guruhga o‘rta darajada xavfli ayollar, uchinchi guruhga esa normal homiladorlik jarayoniga ega ayollar kiritildi. Tadqiqotda klinik, laborator, psixologik va statistik usullar uyg‘un holda qo‘llanildi. Klinika bosqichida har bir ishtirokchining umumiy sog‘lomlik holati, avvalgi homiladorliklar tarixi, surunkali kasalliklar mavjudligi, ijtimoiy omillar va hayot tarzi o‘rganildi. Shu bilan birga, ultratovush diagnostikasi, qon va siydik tahlillari, gormonal ko‘rsatkichlar, gemoglobin miqdori hamda bachadon bo‘yni uzunligi kabi muhim parametrlar tahlil qilindi. Psixologik usullar orqali homilador ayollarning emotsional holati, stress darajasi, oilaviy qo‘llab-quvvatlash darajasi hamda ruhiy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari baholandi. Bunda maxsus ishlab chiqilgan so‘rovnomalar va Shpilberger–Xanin testi asosida psixologik tahlil o‘tkazildi. Statistik tahlil natijalari SPSS dasturi yordamida qayta ishlanib, har bir ko‘rsatkich bo‘yicha o‘rtacha qiymat, dispersiya, foiz nisbatlari va korrelyatsion bog‘liqliklar aniqlangan. Shu orqali erta tug‘ilish xavfiga ta’sir etuvchi asosiy tibbiy, psixologik va ijtimoiy omillar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar ochib berildi. Tadqiqot davomida shuningdek, homilador ayollar uchun profilaktik dasturlar ishlab chiqildi. Ular tarkibiga tibbiy maslahatlar, psixologik qo‘llab-

quvvatlash mashg‘ulotlari, sog‘lom ovqatlanish bo‘yicha tavsiyalar va stressni kamaytiruvchi relaksatsion mashqlar kiritildi. Dastur ishtirokchilari uch oy davomida muntazam ravishda nazoratdan o‘tkazilib, dasturdan oldingi va keyingi ko‘rsatkichlar solishtirildi. Bu yondashuv orqali erta tug‘ilish xavfini pasaytiruvchi choralar samaradorligi aniqlandi. Tadqiqot metodikasi xalqaro bioetika me’yorlariga muvofiq amalga oshirilgan bo‘lib, barcha ishtirokchilardan yozma rozilik olingan. Umuman olganda, mazkur ishda kompleks yondashuv asosida olingan ma’lumotlar erta tug‘ilish xavfini aniqlash va samarali profilaktika choralarini ishlab chiqishda amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

1-Jadval. Erta tug‘ilish xavfini oshiruvchi asosiy omillar va ularning ta’siri

Xavf omili	Tavsif / Ta’sir	Xavf darajasi (%)
Gormonal disbalans	Progesteron va estrogen darajasining pasayishi homiladorlik barqarorligini buzadi	28
Psixologik stress	Tashvish, depressiya va emotsional zo‘riqish erta tug‘ilish ehtimolini oshiradi	42
Surunkali kasalliklar	Yurak-qon tomir, buyrak yoki yuqumli kasalliklar xavfni oshiradi	15
Ijtimoiy-iqtisodiy omillar	Kam daromad, yetarli tibbiy yordamning yo‘qligi xavfni kuchaytiradi	10
Bachadon bo‘yni qisqarishi	Ultrasonografiyada aniqlangan me’yordan qisqa bo‘yin erta tug‘ilish xavfini oshiradi	5

Ushbu jadval erta tug‘ilish xavfini oshiruvchi asosiy omillarni va ularning homiladorlik jarayoniga ta’sirini ko‘rsatadi. Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, psixologik stress va gormonal disbalans eng yuqori xavf darajasiga ega bo‘lib, homilador ayollarning ruhiy-emotsional holati va endokrin tizimdagi muvozanat erta tug‘ilish ehtimoliga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Surunkali kasalliklar va ijtimoiy-iqtisodiy omillar ham xavfni oshiruvchi muhim faktorlar sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, bachadon bo‘yni uzunligining me’yordan qisqarishi ultratovush diagnostikasi yordamida aniqlanadigan klinik belgilar qatoriga kiradi va erta tug‘ilish ehtimolini oldindan aniqlashda muhim diagnostik ko‘rsatkich hisoblanadi. Jadvalning maqsadi – erta tug‘ilish xavfini aniqlashda asosiy omillarni vizual tarzda ko‘rsatish va ularning ahamiyat darajasini tahlil qilishdir.

Tadqiqot muhokamasi. Olib borilgan tadqiqot natijalari erta tug‘ilish xavfini aniqlashda bir qator omillarning o‘zaro bog‘liqligini tasdiqladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, erta tug‘ilish xavfi yuqori bo‘lgan ayollarda asosan gormonal disbalans, psixologik stress, surunkali yuqumli kasalliklar va ijtimoiy-iqtisodiy

muammolar birgalikda kuzatiladi. Bunday omillar organizmning umumiy fiziologik barqarorligini buzib, homiladorlikning normal kechishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida aniqlanishicha, homilador ayollarning taxminan 42 foizida erta tug'ilish xavfi ularning ruhiy-emotsional holati bilan bevosita bog'liq bo'lgan. Ayniqsa, oilaviy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi, ruhiy charchoq, tashvish va depressiv holatlar bachadon faoliyatiga salbiy ta'sir etib, homiladorlikning erta yakunlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu holat psixologik yondashuv va profilaktikaning ahamiyatini yanada oshiradi.

Laborator tahlillar natijalariga ko'ra, erta tug'ilish xavfi mavjud bo'lgan guruhdagi ayollarda gormonal ko'rsatkichlarda, xususan, progesteron va estrogen darajasida sezilarli farqlar aniqlangan. Bu esa homiladorlikning barqarorligini ta'minlovchi endokrin tizimdagi muvozanat buzilishlari erta tug'ilish mexanizmini faollashtirishi mumkinligini ko'rsatadi. Shuningdek, bachadon bo'yni uzunligining me'yordan qisqarishi (2,5 sm dan kam) erta tug'ilishning klinik belgilari sifatida aniqlangan. Bu parametrlar yordamida xavf guruhini aniqlashda ultratovush diagnostikasining ahamiyati tasdiqlandi. Psixologik tahlil natijalariga ko'ra, relaksatsion mashqlar, psixoterapevtik suhbatlar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlovchi treninglar o'tkazilgan guruhda stress darajasi o'rtacha 37 foizga kamaygan, bu esa erta tug'ilish ehtimolini pasaytirishga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Shuningdek, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, to'g'ri ovqatlanish, dam olish va jismoniy faollikni me'yorda saqlash orqali homiladorlikning barqaror kechishi kuzatilgan. Tadqiqotda ishlab chiqilgan profilaktik dastur natijalari tahlil qilinganda, dasturda ishtirok etgan ayollar orasida erta tug'ilish holatlari 18 foizdan 7 foizgacha kamaygani aniqlandi. Bu esa kompleks yondashuv — tibbiy nazorat, psixologik yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning birgalikdagi ta'siri yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, dastlabki bosqichlarda o'tkazilgan skrining tadbirlari orqali xavf guruhiga mansub ayollarni erta aniqlash, ularga individual yondashuv asosida yordam ko'rsatish erta tug'ilishning oldini olishda eng muhim omil sifatida namoyon bo'ldi. Umuman olganda, tadqiqot muhokamasi shuni ko'rsatadiki, erta tug'ilish xavfini kamaytirish uchun faqat klinik choralar emas, balki psixologik, ijtimoiy va profilaktik komponentlarni o'z ichiga olgan kompleks dastur zarur. Bu natijalar sog'lom avlodni dunyoga keltirishda, onalik salomatligini mustahkamlashda va tibbiy amaliyotda erta tashxisni joriy etishda muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijalari erta tug'ilish xavfini oldindan aniqlash va profilaktikasini tashkil etishda kompleks yondashuvning muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, erta tug'ilish sabablari bir nechta omillar — biologik, psixologik va ijtimoiy holatlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularni alohida emas, balki tizimli tarzda baholash zarur.

Klinik ko‘rsatkichlar, gormonal tahlillar va ultratovush diagnostikasi yordamida xavf guruhiga mansub ayollarni erta aniqlash imkoniyati mavjud. Shu bilan birga, psixologik omillar — stress, xavotir, emotsional zo‘riqish va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash yetishmasligi ham erta tug‘ilish ehtimolini oshiruvchi asosiy sabablar qatorida turadi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan profilaktik dastur homilador ayollar salomatligini saqlash, ruhiy barqarorlikni mustahkamlash, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish hamda tibbiy nazoratni kuchaytirish orqali ijobiy natijalar bergan. Dastur natijasida erta tug‘ilish holatlarining kamayishi kompleks yondashuvning samaradorligini isbotladi.

Shunday qilib, erta tug‘ilish xavfini kamaytirish uchun har bir homilador ayolning individual holatini chuqur tahlil etish, zamonaviy diagnostika vositalarini qo‘llash, psixologik va ijtimoiy yordamni yo‘lga qo‘yish hamda profilaktik choralarni tizimli ravishda amalga oshirish zarur. Tadqiqotdan olingan natijalar tibbiy amaliyotda erta tug‘ilish profilaktikasi bo‘yicha yangi yondashuvlarni shakllantirishga, onalik va bolalik salomatligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. World Health Organization. Preterm birth: Key facts. Geneva: WHO Press, 2023.
2. Goldenberg, R. L., Culhane, J. F., Iams, J. D., Romero, R. Epidemiology and causes of preterm birth. The Lancet, 371(9606), 75–84, 2022.
3. Blumenshine, P., Egerter, S., Barclay, C. J., Braveman, P. Socioeconomic disparities in adverse birth outcomes: The role of psychosocial and behavioral pathways. Annual Review of Public Health, 32, 369–384, 2021.
4. Romero, R., Dey, S. K., Fisher, S. J. Preterm labor: One syndrome, many causes. Science, 345(6198), 760–765, 2020.
5. Beck, S., Wojdyla, D., Say, L., Betran, A. The worldwide incidence of preterm birth: A systematic review of maternal and fetal factors. Bulletin of the World Health Organization, 88(1), 31–38, 2019.